

KUZEY MAKEDONYA'NIN NÜFUS SAYIMI SINAVI

Emin Emin

Referans için: Emin, Emin. "Kuzey Makedonya'nın Nüfus Sayımı Sınavı". İNSAMER Analiz. 09.09.2021.

 Analiz

Balkanlarda demografik açıdan en karmaşık yapıya sahip ülkelerden biri olan Kuzey Makedonya'da nüfus sayımı yapılıyor. Son olarak 2002 yılında tamamlanabilen nüfus sayımının üzerinden 19 yıl geçti. O tarihten bu yana ülkede bir daha nüfus sayımı gerçekleştirilemedi. Normal şartlar altında 2011 yılında yapılması gereken nüfus sayımı, planlandığı tarihte başlamasına rağmen metodolojik aksaklıklar gerekçe gösterilerek 11. gününde önce ertelendi, daha sonra da iptal edildi. Takip eden yıllarda ülkede meydana gelen siyasi krizler sebebiyle sürekli ötelenen sayımın 2020

yılında yapılması yönünde karar alındı ancak bu defa da sadece Kuzey Makedonya'yı değil tüm dünyayı etkileyen küresel salgın sebebiyle nüfus sayımı bir yıl daha ertelendi.

Son olarak Kuzey Makedonya Meclisi'nin sayımın 2021 yılı Nisan ayında yapılmasına yönelik aldığı karar, sayıma iki gün kala, ülkedeki iki büyük Makedon partisi liderinin yaptığı görüşmenin ardından yine uygulanamadı ve nüfus sayımı bir defa daha ertelendi. Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) Genel Başkanı ve aynı zamanda başbakan olan Zoran Zaev ile muhalefetteki iç

Makedon Devrimci Örgütü-Makedonya Ulusal Demokratik Birliği (VMRO-DPMNE) Genel Başkanı Hristijan Mickoski'nin yaptıkları görüşmede alınan erteleme kararı, ülkedeki diğer kesimlerin tepkisine sebep oldu. Hükümette koalisyon ortağı olan Arnavut Demokratik Bütünleşme Birliği (BDİ) başta olmak üzere, diğer etnik grupların temsilcisi olan partiler, nüfus sayımının ortak karar alınmadan 2021 Eylül'üne ertelenmesine tepki gösterdi, ancak sonuç yine de değişmedi. Söz konusu erteleme için her ne kadar koronavirüs salgını gerekçe gösterilse de asıl nedeninin bu olmadığı açıktı. Zira Arnavut siyaseti nisan ayında yapılması planlanan sayım öncesinde yurt içindeki ve yurt dışındaki tüm vatandaşların sayıma katılması için yoğun bir çalışma yürütürken, Makedon muhalefet partilerinin sayımların boykot edilmesi yönündeki çağrılarının iptal kararın alınmasında etkili olduğu anlaşılmaktaydı.

Nüfus Sayımlarının Önemi

Normal şartlarda sadece istatistiksel bir operasyon olması gereken nüfus sayımları, Kuzey Makedonya örneğinde olduğu gibi, siyasi sonuçlarının büyüklüğünden dolayı sürekli politize edilmektedir. Çünkü Kuzey Makedonya'da 2001 yılında yaşanan iç çatışmaları sona erdiren Ohri Çerçeve Anlaşması'na (OÇA)^[1] göre, ülkedeki etnik grupların varlığı, dil başta olmak üzere

azınlık hakları, anayasayla güvence altına alınmıştır. Anlaşma uyarınca, bu grupların ülke nüfusu içerisindeki oranları %20'nin üzerindeyse konuştukları dil resmî dil statüsü kazanmaktadır. Arnavutça da 2019 yılında bu kapsamda ülkedeki resmî dillerden biri olmuştur. Ne var ki Ohri Anlaşması'na rağmen bu süreç o kadar kolay ilerlememiş, Arnavutçanın ülke genelinde resmî dil olarak kabul edilmesini öngören "Dillerin Kullanımı Yasası", çatışmaların sona ermesinden yaklaşık 18 yıl sonra, 11 Ocak 2018'de meclis tarafından onaylanmış ve 14 Ocak 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir.^[2] Aynı anlaşma uyarınca belirlenen "Hakça Temsil İlkesi"ne göre, her etnik grup, genel nüfus içerisindeki oranınca kamuda personel bulundurabilmektedir. Arnavutçanın ülke genelinde ikinci resmî dil olarak kabul edilmesi sürecinde yaşanan sorunlara benzer şekilde, Hakça Temsil İlkesi'nin tüm etnik azınlıklar için adaletle uygulanmasında da sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle ülkedeki üçüncü büyük nüfusa sahip olan Türklerin ve azınlık statüsündeki diğer milletlerin bu ilkedan yeterince yararlanabildiklerini söylemek güçtür.

Normal şartlarda Kuzey Makedonya'da nüfus sayımının her 10 yılda bir yapılması planlanmıştır. Etnik grupların stratejilerini belirlemelerinde de etkili olan sayım sonuçlarıyla ilgili sergilenen manipülatif

hamleler, Kuzey Makedonya için sayımların önemini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak bugün Hakça Temsil İlkesi başta olmak üzere demografik açıdan yapılan diğer çalışmaların hâlen 20 yıl öncesine ait veriler esas alınarak uygulanmaya çalışılması, ülkenin en temel sorunlarından biridir.

Kuzey Makedonya gibi siyasetin ve toplumsal hayatın nüfus oranlarına göre şekillendiği ülkelerde, sayım sonuçları aynı zamanda psikolojik savaş aracı olarak da kullanıldığından nüfus sayımları bu ülkelerdeki tüm kesimler için büyük önem arz etmektedir. Kuzey Makedonya'da da yaşanan yoğun göçler ve ülkedeki diğer gruplara kıyasla doğurganlık oranlarındaki ciddi düşüşler sebebiyle genel nüfus içindeki oranlarının 2002 yılına göre azalması -uzak bir ihtimal olmakla birlikte %50'nin altına gerilemesi- Makedonların ülkedeki çoğunluk statülerini kaybedecekleri anlamına gelmektedir. Söz konusu nüfus kaybı, gelecek yıllarda demografik hareketlerde herhangi bir değişiklik olmadığı takdirde, Makedonların azınlık statüsüne düşeceğini göstermesi bakımından önemli bir veri olacaktır. Makedon nüfus oranındaki bu azalma, Kuzey Makedonya'nın suni bir

devlet olduğunu iddia ederek Avrupa Birliği üyelik sürecini bloke eden Bulgaristan'ın eline de güçlü bir koz verecektir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, bu tür ülkelerdeki nüfus sayımlarının dış politik etkilerinin de olduğu anlaşılmaktadır.

Bu yılki sayımlarda öncekilerden farklı olarak yurt dışında yaşayan vatandaşların da çevrimiçi olarak kayıt altına alınması planlanmıştır. Söz konusu kayıtlar ayrıca, hangi yaş grubunun göçe daha meyilli olduğunu, hangi ülkelere daha fazla göç edildiğini göstermesi yanı sıra yeni diaspora stratejilerinin geliştirilmesi bakımından da önemlidir.

Hem güncel toplumsal hayatın organize edilmesi hem de gelecek stratejilerinin belirlenmesi açısından

elzem olan nüfus sayımlarında halkın ekonomik, akademik ve diğer demografik özelliklerinin tespiti yanı sıra ülkedeki hane ve mesken durumu da resmedilecektir.

Sonuç olarak bu denli kritik öneme sahip sayımların başarılı bir şekilde tamamlanması ve verilerin şeffaf bir şekilde işlenip yayınlanması, halkın hükümete ve siyasilere olan güvensizliğini de bir nebze olsun azaltacaktır.

Normal şartlarda sadece istatistiki bir operasyon olması gereken nüfus sayımları, Kuzey Makedonya örneğinde olduğu gibi, siyasi sonuçlarının büyüklüğünden dolayı sürekli politize edilmektedir.

2002 Nüfus Sayımı ve Sonuçları

Kuzey Makedonya'da tamamlanmış son nüfus sayımı 2002 yılında yapılmıştır. Söz konusu sayımın iç çatışmaların yaşandığı 2001 yılının hemen ardından gerçekleşmesi, verilerin güvenilirliği açısından şüphe uyandırmakla birlikte, mevcut durumda tek tamamlanan sayım olmasından dolayı ülkedeki toplumsal hayat bu sayımdan elde edilen verilere göre düzenlenmiştir. 2002 sayım sonuçlarına göre 2.022.000 olan ülke nüfusunun %64,2'sini Makedonlar, %25,2'sini Arnavutlar, %3,9'unu Türkler, %2,7'sini Romanlar, %1,8'ini Sırp ve %2,2'sini diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. Halkın %64,77'si Ortodoks-Hristiyan, %33,34'ü Müslüman, %1,89'u da diğer dinlere mensuptur.[3]

2011 Nüfus Sayımı Girişimi

Normal şartlar altında Nisan 2011'de yapılması gereken nüfus, hane ve mesken sayımları, erken seçim kararı alınmasından ve dönemin Devlet Sayım Komisyonu'ndaki etnik topluluklara ait sayım görevlilerinin sayısına ilişkin yaşanan anlaşmazlıklardan dolayı Ekim 2011'e ertelenmiştir. [4] 1 Ekim 2011 tarihinde başlayan ve 15 gün içerisinde tamamlanması planlanan sayım, 10 Ekim'de Devlet Sayım Komisyonu üyelerinin toplu istifası sonucu iptal edilmiştir. Komisyon üyeleri istifa gerekçesi olarak sayımın yapılabilmesi için temel koşulların

karşılanmadığı sonucuna vardıklarını açıklayarak nüfus sayımında görev alan tüm katılımcıların sayımla ilgili bütün faaliyetlerini durdurmalarını tavsiye ettiklerini bildirmişlerdir. [5] Her ne kadar metodolojik aksaklıklar öne sürülse de söz konusu iptal kararında Makedonların oranında yaşanan ciddi düşüşün belirleyici olduğu iddiaları öne çıkmıştır. Takip eden yıllarda sayımın gerçekleştirilmesi adına herhangi bir girişimde bulunulmaması üzerine, 2011 sayımı tamamlanmış gibi varsayıp yeni nüfus sayımının 10 yıl sonra yapılması konusunda sessiz bir mutabakat sağlanmıştır.

2021 Nüfus Sayımı

Ülke vatandaşları açısından önemi tartışılmaz olan yeni nüfus sayımının 2020 yılında yapılması planlanıyordu ancak bir taraftan dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını diğer taraftan aynı dönemde Kuzey Makedonya hükümetinin aldığı erken seçim kararı, sayımın ertelenmesine neden oldu. Temmuz 2020'de seçimlerin tamamlanması ve aşı çalışmaları sonucunda salgının etkilerinin daha kontrol edilebilir bir hâle gelmesi üzerine, Kuzey Makedonya Meclisi nüfus, hane ve mesken sayımlarının Nisan 2021'de yapılması için karar aldı. Diğer sayımlardan farklı olarak yurt dışındaki vatandaşların da kayıt altına alınmasını sağlamak amacıyla 1

Mart-21 Nisan tarihleri arasında çevrimiçi kayıt imkânı veren bir sistem geliştirildi. Yurt içindeki sayımın ise 1-21 Nisan tarihleri arasında yapılması kararlaştırıldı. Ancak bu sayım da salgın gerekçe gösterilerek 5-30 Eylül 2021 tarihlerine ertelendi. Bu arada 1 Mart 2021 tarihinde başlayan yurt dışı kayıtlarının 30 Eylül 2021 tarihine kadar yapılabileceği açıklandı. Ülkedeki Arnavut partileri, sayımın başlamasına iki gün kala açıklanan erteleme kararının diğer etnik gruplarla istişare edilmeksizin sadece Makedon partileri tarafından alınmasının kabul edilemez olduğunu belirterek söz konusu kararla ilgili yoğun eleştirilerde bulundular, ancak sonuç değişmedi.

Bu yılki nüfus sayımını erteleme gerekçesi olarak koronavirüs salgını öne sürülse de asıl neden, özellikle yurt dışı kayıtlarına Arnavutların yoğun ilgi göstermesine karşılık Makedonların ilgisiz kalması ve yurt içinde yapılacak sayımları da boykot edeceklerine yönelik açıklamaları oldu.

Nihayetinde 5 Eylül 2021 tarihinde başlayan sayımla ilgili de bazı sorunlar olduğu görülmekte. Özellikle azınlık statüsündeki milletlerin haklarının korunması adına devletin geliştirdiği herhangi bir mekanizma olmayışı, sayım sonuçlarının sıhhati hakkında tartışmalara yol açabilir. Örneğin 2011 yılında ülkedeki tüm etnik grup

temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan Devlet Sayım Komisyonu'na benzer bir yapının 2021 sayımları için oluşturulmaması ciddi bir sorun olarak değerlendirilmekte. Bunun yerine, Devlet İstatistik Kurumu Danışma Kurulu sayımlardaki en yetkili merci olarak gösterilse de bu yapının fikir beyan etmek dışında herhangi bir rolü bulunmamakta. Kaldı ki Hakça Temsil İlkesi'nin de gözetilmediği bu kurulda, başlangıçta Türk üye yoktu, ancak sayımın ertelenmesinden sonra yapılan yeni atamalar sonucunda kurula Türk kökenli bir üye dâhil oldu. Olumlu sayılabilecek bu adıma karşın bazı kaynaklardan edinilen bilgiler, sayım sonucunda toplanacak verilerin işleneceği birimde sadece Makedonların çalıştığı yönünde; bu durumun da verilerin güvenilirliğinin tartışılmasına neden olması kaçınılmaz görünmekte.

Bir diğer sorun ise, sayım sonuçları açıklandıktan sonra, Hakça Temsil İlkesi'nin hangi oranlara göre uygulanacağı konusu. Bu noktada cevaplanması gereken soru şu: Makedonların, Arnavutların, Türklerin yahut diğer tüm azınlıkların toplam nüfusa oranları, yurt dışında ve yurt içindeki vatandaşların toplamına göre mi, yoksa sadece yurt içindeki vatandaşlara göre mi hesaplanacak? Bu konunun sayım öncesinde net bir şekilde ortaya konmamış olması, söz konusu kararı -sayım sonrası çıkacak rakamlara göre- siyasi gücü daha fazla olan

Makedonların belirleyeceğini göstermekte. Bu durumda yurt dışında yaşayanlar eklendiğinde Makedonların oranında bir yükselme olursa Hakça Temsil İlkesi'nin yurt içi ve yurt dışındakilerin toplam nüfusa oranına göre uygulanacağı; aksi bir durumda ise, yani Makedonların oranı sadece yurt içindeki vatandaşların oranına göre daha yüksekse, Hakça Temsil İlkesi'nin bu defa da sadece yurt içi kayıtlarına göre uygulanacağı tahmin edilmekte.

Bu iki seçenek dışında, yapılan sayımdan yine de Makedonları tatmin etmeyecek oranların çıkması durumunda ise, 2011 yılındakine benzer bir süreç yaşanabileceği, ancak bu defa metodolojik aksaklıklar yerine salgın gerekçe gösterilerek nüfus sayımının iptal edilebileceği belirtilmekte.

Makedonya Türklerinin Sayım Birlik ve Beraberliği

Uzun yıllardır farklı sebeplerle kendi içlerinde

birlik olamayan Makedonya Türkleri, 2021 sayımında ortak hareket etmek adına Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği (MATÜSİTEB) öncülüğünde "Kuzey Makedonya Türkleri Sayım Değerlendirme Çalıştayı" düzenledi. Ülkedeki Türk toplumunun önde gelen isimleri yanı sıra Türkiye'den de bazı kurumların katıldığı çalıştayda, Kuzey Makedonyalı Türklerin oranının en az %7 olduğu vurgulanarak nüfus sayımı sürecinin yakından takip edilmesine ve Kuzey Makedonya Türkleri Millî Sayım Koordinasyon Kurulu'nun kurulmasına yönelik kararlar alındı.[6]

Kuzey Makedonya'da yaşayan ve ülkenin kurucu unsurları arasında yer alan Türklerin nüfus sayımı için bir araya gelmesi takdire şayandır. Şüphesiz böylesi bir kurulun oluşturulması hem sayım sürecindeki kontrol mekanizmalarının eksikliğini bir nebze olsun hafifletecek hem de Kuzey Makedonya Türklerinin haklarının savunulmasına önemli katkı sağlayacaktır.

SON NOTLAR

1. Ohri Çerçeve Anlaşması'nın tam metni için bk. <http://www.ucd.ie/ibis/filestore/Ohrid%20Framework%20Agreement.pdf>
2. Александра Јовевска Ѓорѓевиќ, "Анализа на собраниската дебата за Законот за употреба на јазиците", s. 1, <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2019/04/Анализа-на-ЗУЈ-финална-верзија.pdf> (24.08.2021).
3. Република Македонија Државен Завод за Статистика, Попис на Населението, Домаќинствата и Становите во Република Македонија, Дефинитивни Податоци, 2002, s. 334, <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/knigaX.pdf> (25.08.2021).
4. Пописот се одлага за октомври, <https://www.ohridnews.com/popisot-se-odlaga-za-oktomvri/> (01.09.2021).
5. Пописот е стопиран, државната пописна комисија поднесе колективна оставка, <https://tvm.mk/vesti/makedonija/11449-popis-stopiran-kolektivna-ostavka-popisnakomisija> (01.09.2021).
6. Kuzey Makedonya Türkleri sayımlarla ilgili tarihi toplantı düzenledi, <https://timebalkan.com/kuzey-makedonya-turkleri-sayimlarla-igili-tarihi-toplanti-duzenledi/>